

LESBRIEF OVER GIJSBERTUS VAN MARREWIKJ VOOR BASISCHOLEN

We gaan 100 jaar terug in het verleden en maken kennis met het leven en werk van een opvallende bewoner van Den Hoorn. Lezen jullie mee?

Gijsbertus van Marrewijk en zijn gezin

Gijsbertus werd geboren in 1853 aan de Hollewating in Kwintsheul en was de oudste zoon van Abraham van Marrewijk. Hier ging hij naar de lagere school. Hij was een goede leerling. Voor lezen, schrijven en rekenen haalde hij hoge cijfers. Hij leerde zelfs een beetje Frans. Vanaf zijn twaalfde jaar hielp hij zijn vader in het tuindersbedrijf. Gijsbertus zou later ook tuinder worden, net zoals zijn opa Gobertus van Marrewijk. Deze was een van de eerste tuinders in Den Hoorn.

In 1878 kocht Abraham van Marrewijk voor zijn oudste zoon een tuin en huis aan de Lookwating in Den Hoorn. Gijsbertus leerde een meisje kennen, waarop hij verliefd werd. Dit was Apolonia van Paassen, een dochter van Willem van Paassen en Johanna de Vette. Zij woonde op een grote boerderij aan de Dijkshoornseweg in Den Hoorn. Haar ouders moesten wel even wennen aan Gijsbertus. Hij bezat als tuinder niet zoveel land als een boer. Boerenfamilies keken in die tijd nog een beetje neer op tuinders. Bert en Ploon trouwden op 24 mei 1882. Ze kregen zestien kinderen, waarvan er twee vroeg stierven. Apolonia overleed zelf in 1912 op vijftigjarige leeftijd. Haar jongste kind was toen vijf jaar oud. Hieronder vind je de namen van alle kinderen:

Cornelia (1883), Johanna (1884), Magdalena (1886), Wilhelmina (1888), Cornelia en Clasina (1890), Abraham (1891), Magdalena (1893, stierf na één dag), Wilhelmus (1894), Apolonia (1896), Maria (1897), Johanna (1899), dood geboren dochter (1900), Gijsbertus (1902), Arnoldus (1903), Gerardus (1907).

Kijk naar deze namen. Schrijf twee dingen op die je opvallen:

1.....

2.....

De school van de kinderen van Van Marrewijk

Alle kinderen van Gijsbertus en Apolonia gingen naar de Openbare School in Den Hoorn, net zoals de meeste andere kinderen van het dorp. Er waren nog geen katholieke en protestantse scholen. Het voordeel hiervan was, dat de kinderen van Den Hoorn elkaar goed kenden. Ze speelden ook met elkaar. Ze bouwden hutten, hoepelden, knikkerden en sprongen slootje. Soms vielen ze in het water.

De school was in het gebouw van 'De Rijstuijn' aan het begin van de Woudseweg. Hier waren drie lokalen. Het hoofd van de school, die ook wel bovenmeester werd genoemd, was meneer Landheer. Hij kwam regelmatig op de tuin van Van Marrewijk om een praatje te maken. De kinderen leerden rond 1900 op school lezen, schrijven, rekenen, aardrijkskunde, geschiedenis en natuurkunde. Grote wandplaten met afbeeldingen hielpen bij de uitleg. Als het druk op de tuin was, mochten de kinderen thuis blijven om hun vader te helpen. Van hun zesde tot hun twaalfde jaar zaten de leerlingen op school. Daarna gingen de meesten werken, bijvoorbeeld op de tuin van hun vader of als dienstmeisje in een ander gezin. Dit betekende dat een meisje een hele week van huis was. Zondagmiddag mocht ze enkele uren naar haar ouders.

De tuin van Van Marrewijk

Gijsbertus heeft heel lang een Westlandse tuin gehad. Dit hield in dat hij veel verschillende producten teelde. Op zijn tuin groeide groente, fruit en bloemen. Zie het lijstje hieronder:

Aardbeien, asperges, kruisbessen, rode en witte bessen, krotten, peulen, peen, bloemkolen, postelein, andijvie, kersen, snijbonen, augurken, gele komkommers, tomaten, perziken, appels, peren, pruimen, groene kool, witte kool, prei, peterselie, bieten, druiven, spruiten, tulpen en gladiolen.

3. Schrijf 5 vruchten op uit het lijstje:

.....

.....

De dochters van Van Marrewijk moesten als de bessen rijp werden de vogels verjagen. Hiervoor gebruikten ze ratels. Zij hielpen ook bij het tellen van de kruisbessen als ze de mandjes voor de verkoop vulden. Hun vader schreef alle verkoop op in kasboeken. Hierdoor weten we precies wat hij op zijn tuin allemaal teelde en ook wat hij ervoor kreeg.

In 1885 leverde hij aan een handelaar 25.500 bonen. Hij kreeg hiervoor 23 gulden. Eén gulden was 100 cent. Eén boon was dus minder waard dan een tiende cent. Voor 800 potjes frambozen ontving Van Marrewijk 64 gulden.

4. Hoeveel cent kreeg hij gemiddeld voor 1 potje frambozen?.....

Hieronder zie je de opbrengst van de tuin van Gijsbertus van Marrewijk in de jaren 1882, 1902 en 1917.

Opbrengst van de tuin van Gijsbertus

Producten	1882	1902	1917 (percentages jaaropbrengst)
asperges	5	7	-
aardappelen	40	4	-
aardbeien	2½	5	-
fruit, bessen	33	33	5
komkommers	½	18	13
sla	-	5½	12
bloemkool	-	5½	26½
peen	2	4	4½
bonen	-	6	27
tomaten	-	-	2
bieten	2½	-	-
spruiten	3	-	-
uien	7	-	1
andere producten	4½	12	9

5. Welke producten werden in 1917 niet meer geteeld?

.....

6. Welk product was nieuw in 1917?

Langzamerhand verdwenen de vruchtbomen van de tuin van Van Marrewijk. Er werd steeds meer gebruik gemaakt van teelten onder 'plat glas'. Dit zijn grote ruiten in een houten omlijsting. Ze werden ook wel ramen genoemd. Het glas beschermde de producten voor de ergste kou in het voorjaar. Omdat de planten onder de ramen niet nat regenden, moesten de tuinders de gewassen water geven. Dit deden ze met gieters die ze in de sloot met water vulden. Zo'n gieter bevatte 12 liter. Ze droegen twee gieters per keer. Per raam werd een halve gieter water gegeven. Hiervoor moest elk raam met de hand opgetild worden. Dit was zwaar werk.

Van Marrewijk had in 1902 600 ramen plat glas met komkommerplanten.

7. Hoeveel liter water moest er voor die 600 ramen in de sloot getapt worden?

Een tuinarbeider verdiende in die tijd 20 stuivers per dag. Dat was 1 gulden. Zijn weekloon bedroeg dus 6 gulden. Als er een feestdag was, werd er niet gewerkt. Je kreeg voor die dag dan ook geen loon uitbetaald. De huishuur bedroeg zo'n 80 tot 100 cent per week. Zomers waren de werkdagen heel lang, van zonsopgang tot zonsondergang. Zaterdags eindigde de werkdag iets eerder en zondag was een vrije dag. Als er geen werk was of als slecht weer het werk verhinderde, vond er geen uitbetaling plaats. Van Marrewijk was goed voor zijn personeel. Hij ontsloeg zijn tuinarbeiders niet in de winter.

Gijsbertus staat voor de muur met vruchtbomen

De veiling

Gijsbertus had er moeite mee dat kooplieden de prijs voor de producten bepaalden. Hij had daar als tuinder geen invloed op. Een koopman bestelde op zijn tuin de producten, die hij daarna per schuit voor een vastgestelde prijs bij de koopman moest afleveren. Van Marrewijk wilde dat de kooplieden onderling meer zouden gaan concurreren. Dan zouden de prijzen van de producten stijgen. Hiervoor stimuleerde hij de komst van twee dorpsveilingen: één in Café

Het Bonte Huis aan de Noordhoorn en de ander in Café Den Hoorn, op de plaats van het huidige Chinese restaurant. Hier kwamen de kooplieden met de tuinders samen en konden ze op de producten bieden. De hoogste bidder kreeg de producten. Hierdoor steeg het inkomen van de tuinders. In 1901 werd aan de Westvest in Delft de Delftsche Groentenveiling gesticht, waarna de dorpsveilingen verdwenen.

De veiling in Delft lag dicht bij het spoor (de trein), die voor de afvoer van de tuinbouwproducten naar vooral Duitsland zorgde. De producten werden in het begin voornamelijk met manden per schuit aangevoerd. Eén mand bevatte 1000 snijbonen. Bloemkool werd in een aantal lagen op de schuit gestapeld. Op de veiling werd het blad verwijderd en in het water gegooid. In hetzelfde water kwam ook de ontlasting van de tuindersfamilies. Elke tuin had een kakhuisje boven de sloot.

8. Waaruit blijkt dat er begin 1900 nog niet goed werd nagedacht over waterverontreiniging?

.....

.....

.....

Gijsbertus van Marrewijk was heel veel jaren secretaris van de Delftsche Groentenveiling. Toen tijdens de Eerste Wereldoorlog tuinderszonen werden opgeroepen voor militaire dienst, zorgde hij voor hun vrijstelling. De jonge mannen waren nodig voor de voedselproductie, die ook in de oorlog belangrijk was. Van Marrewijk heeft er voor gezorgd dat de Delftsche Groentenveiling in 1921 naar de Hoornseweg in Den Hoorn verhuisde. Deze veiling hield in 1973 op te bestaan. Op het veilingterrein staan nu huizen. De straatnamen herinneren hier nog aan de veiling.

9. Verklaar de volgende straatnamen van Den Hoorn: Oude Veiling en Middenhaven?

.....

.....

Van Marrewijk als bestuurder

Gijsbertus was niet alleen tuinder en veilingbestuurder. Ook is hij vele jaren gemeenteraadslid van Hof van Delft geweest. Den Hoorn viel tot 1921 onder de gemeente Hof van Delft, die in dat jaar werd opgeheven. Als raadslid heeft hij er met anderen voor gezorgd dat de woonhuizen en bedrijven in Den Hoorn gas, elektriciteit en water gingen gebruiken. Voor die tijd waren de mensen aangewezen op olielampen en regenwater. Van Marrewijk had dus moderne ideeën. Voor het gemeenteraadswerk kreeg hij f 1,50 per vergadering.

Gijsbertus heeft zich ingezet voor de komst van de rooms-katholieke kerk in Den Hoorn. Hij was de penningmeester van de bouwcommissie. Hij zorgde ervoor dat er voldoende geld voor de bouw van de kerk binnenkwam. De eerste kerkdienst vond plaats op 1 april 1917.

10. Hoe oud is deze kerk nu?

Van Marrewijk als bestuurder

G.J.A. van Marrewijkstraat

Van Marrewijk was ook secretaris van de Woningbouwvereniging Sint Willibrordus die hij had helpen oprichten. Den Hoorn groeide als tuindersdorp. Er waren steeds meer tuindersknechten nodig en daar moesten woningen voor gebouwd worden. De eerste arbeiderswoningen kwamen in twee straten halverwege de Dijkshoornseweg, namelijk de Willibrordusstraat en de G.J.A. van Marrewijkstraat. De woningen werden in 1926-1927 in gebruik genomen. Ze bestaan nog steeds. De naam van Gijsbertus werd aan een van de straten verbonden. Dit was een beloning voor zijn grote inzet. De huurprijs bedroeg voor een middenwoning f 4,50 en een hoekwoning f 5,20 per week.

11. Waarom moest voor een hoekwoning meer huur betaald worden?

.....

Van Marrewijk was medeoprichter en bestuurder van de Onderlinge Brandverzekering 'De Eendracht'. Leden van 'De Eendracht' betaalden jaarlijks contributie en waren hiervoor verzekerd tegen brand. Van Marrewijk zorgde ervoor dat de bijdragen voor gezinnen met weinig geld betaalbaar waren.

Ook was Gijsbertus bestuurslid van het Oranjecomité, dat jaarlijks het feest van de verjaardag van koningin Wilhelmina op 31 augustus organiseerde. Hij zat in het comité dat in 1913 het feest ter gelegenheid van de 100-jarige onafhankelijkheid van Nederland voorbereidde. Op 25 en 26 augustus vierde Den Hoorn twee dagen feest. Heel het dorp had zich hiervoor verkleed. Er werden vaderlandse liederen gezongen, er vond een historische optocht plaats, er was een kermis, er was ringsteken met rijtuigen en er waren traktaties. Het feest eindigde met een groot vuurwerk op de Hoornsewal.

12. *Wilhelmina was devan koning Willem-Alexander.*

Van Marrewijk is een actieve man geweest die veel voor Den Hoorn heeft gedaan. Ook zijn zonen bekleedden later allerlei functies in het dorp. Zij waren net zoals hun vader tuinder. Er wonen hier nog veel Van Marrewijken. Alleen de tuinbouw is bijna uit het dorp verdwenen.

Den Hoorn rond 1900

Den Hoorn was rond 1900 een klein dorp. Er waren twee café's, er woonde een bakker, een schoenmaker, een smid, een groentehandelaar, een kuiper, een wagenmaker en een timmerman.

13. *Wat doen een kuiper en een wagenmaker?*

.....

In het dorp stonden in die tijd verschillende boerderijen en tuinderswoningen. De Dijkshoornseweg was de voornaamste weg. Het was in die tijd nog een echte dijk, met aan beide zijden sloten en knotwilgen. De Lookwating was de belangrijkste vaarverbinding.

Hier kwamen steeds meer tuinders, die het water gebruikte als vaarweg naar en van de veiling. De grond in Den Hoorn (lichte klei) was erg goed voor de tuinbouw. Steeds meer weiland veranderde in tuinbouwbedrijven. Er werden nieuwe woningen gebouwd en er kwamen nieuwe middenstanders, zoals een slager, een tweede bakker, een kruidenier, een steenkolenhandelaar, een melkrijder en enkele aannemers. De groei van het dorp hield verband met de komst van de Delftsche Groentenveiling aan de Hoornseweg. De katholieke kinderen kregen een eigen school en de Openbare School van het dorp werd een christelijke school. In 1921 kwam het dorp Den Hoorn bij de gemeente Schipluiden. De Hoornse families zorgden ervoor dat ze goede vertegenwoordigers in het gemeentebestuur kregen, die de belangen van het dorp verdedigden. Hieronder waren ook zonen en kleinzonen van Gijsbertus van Marrewijk.

14. Gijsbertus was een sociaal mens. Wat wordt hiermee bedoeld?

.....

15. Waarom is Gijsbertus van Marrewijk voor de ontwikkeling van Den Hoorn een belangrijke man geweest? Haal de voorbeelden uit de tekst.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....